

vrimlar det av korrekturfeil. I tillegg manglar det eit register. Her luktar det altså sparebluss på lang lei. At boka no er utseld frå forlaget håper eg heng saman med at vi har gått mann og kvinne av huse for å kjøpe ho, ikkje at forlaget har makulert restopplaget. Korrekturstoda er betre i L2, men også der blir vi avspiste med eit alfabetisk tekstregister. Dette er ikkje bra nok. Forlaget har no eit utmerka høve til å bøte for gamle synder ved å gi ut L1 på nytt, setje ein god korrekturlesar på jobben, og leggje til eit skikkeleg register. Og da har éi av dei beste skildringane av den folkelege intimitetens historie i Europa blitt enda betre.

Lene Halskov Hansen: *Balladesang og kædedans. To aspekter av dansk folkevisekultur*. Museum Tusulanums forlag, Københavns Universitet, 2015, 373 s. og 1 CD.

Ingrid Gjertsen

Lene Halskov Hansens faglige bakgrunn er folkloristikk. Hun viser også godt kjennskap til musikkforskeres arbeid med tradisjonell sang, og hun er selv utøver. I første del av boka tar hun for seg ballader som sang og del to handler om kjededansen. Begge er aspekter ved dansk folkevisekultur som nok er kjent ved navn, men ikke er utdypet i faglitteraturen. Hennes bok representerer med andre ord banebrytende arbeid og forskning. Ballader definerer hun kort som fortellende viser med to eller flere verselinjer, et billedannende formspråk, med ett eller flere omkved og med røtter tilbake til middelalderen. Kjededans, også kalt Langdans, er ringdans i lukket eller åpen kjede som bukter seg/snor seg rundt i lokalet eller i landskapet. Den danses med et trinnmønster eller løpes i takt til musikk.

Formålet med første del av boka er analysen av balladen som fortellende sang, der fokus settes på møtet mellom balladen og sangeren, hvordan ordlyd (tekst), melodi og rytme spiller sammen idet balladen synges. Sangerens personlige måte å forholde seg til visesang/balladesang på er et overordnet ståsted. Andre del av boka har som formål å redegjøre for og diskutere kjededansens posisjon og plassering i Danmark, eller mangel på samme, fra middelalderen og fram til begynnelsen av 1900-tallet. Prosjektet er omfat-

tende, ettersom formålet er å løfte fram et kildemateriale «der engang faldt mellem to stole, den dansehistoriske og den kuturhistoriske» (s. 16).

Blant sangutøverne eksisterer balladene side om side med andre viser. De inngår i utøvernes repertoar forøvrig. Slik ønsker bokforfatteren også å se det. Den mest vanlige oppfatningen er at den nordiske balladen har røtter tilbake til middelalderen. I denne boka blir balladen sett på som eksisterende i nuet, når den synges. Det tas ikke stilling til hvorvidt den skulle tilhøre middelalder, renessanse eller en annen avgrenset tid. Den tilhører sangeren her og nå.

Forfatteren bygger på et omfattende og imponerende kildemateriale med balladesang fra 1800-tallet og fram til i dag, bl. a. Evald Tang Kristensens opptegetninger, Dansk Folkemindesamlings fonografopptak og senere lydopptak av sang og intervjuer i Folkemusikhuset/-centret i Hogager og Sanghistorisk Arkiv på Afdeling for Musikvidenskab, Aarhus Universitet. I tillegg har hun selv intervjuet folkesangere og gjort deltakende observasjon på folkemusikkarrangementer og –kurs med utøvere i alle aldre, også barn. Valg av kilder om selve sanguttrykket omfatter lydopptak fra rundt midten av 1900-tallet.

Ballader som fortellende sang, utgjør den største delen av boka. Med fortellende syngemåte menes her at sangeren får ordlyd, melodi og rytme til å spille sammen til fordel for fortellingen, «men uden at give køb på melodi og rytme» (s. 42). Med fortelling menes både visens fortelling og sangerens egen underliggende fortelling, det som sangeren vil fortelle med visa, eller legger i visa.

Å sette seg inn i et sanguttrykk og forstå det er ingen lett oppgave. Forfatteren angriper problemet i flere kapitler der hun går grundig til verks. Gjennom bruk av kildematerialet, deriblant opptak, egen erfaring og referanser til en allsidig og relevant faglitteratur, behandler hun spørsmål angående muntlig overlevering og tilegnelse, selve framføringssituasjonen og hvordan utøveren opplever den, om sangens (både selve sangen og det å synge) betydning og mening, tradisjonell syngemåte og et fortellende sanguttrykk. Her er nok av muligheter til å gå seg vill, men det gjør forfatteren ikke. Personlig synes jeg denne delen av boka er spesielt innholdsrik og dyptpløyende. Vi får her en god forståelse av forfatterens anliggender og et godt grunnlag til å forstå bedre også de senere kapitlene der de 5 utøverne analyseres spesielt.

Som eksempel nevner jeg her kapitlet om sangernes egne opplevelser av visene: «Naar jeg synger dem synes jeg at jeg kan se det hele for meg» (s. 100 ff). Innlevelsen og den indre bileddannelse påvirker sanguttrykket i en fortellende retning. Et slikt sanguttrykk behøver ikke bruke store ytre effekter. Et stille og forholdsvis jevnt sanguttrykk kan være intenst fortellende, akkurat som et spektakulært uttrykk eller en overdreven innlevelse kan overdøve fortellingen og binde oppmerksomheten til personen som synger (s. 153).

Til slutt i behandlingen av ballader som fortellende sang tar forfatteren for seg fem utøvere spesielt i det hun kaller syngende fortellemåte og fem fortellende sanguttrykk. De er 4 kvinner og en mann, tradisjonelle utøvere, født mellom 1878 og 1906 og lydopptakene gjort i perioden 1965 til 1970. Alle finnes på CD-en som følger boka, sammen med supplerende opptak av noen flere. Disse utøverne med hver sin ballade analyseres i detalj for å finne ut mer om virkemidlene i det som er en fortellende syngemåte. Hun setter fokus på samspillet mellom ordlyd, melodi og rytme og variasjoner i disse for å kunne si noe mer generelt.

Her har jeg lyst til å peke på et spesielt problem, og henter eksempel fra analysen av «Hr. Peders Skriftemaal paa Havet» (s. 202 ff). Der gjøres vi oppmerksom på at punkteringene kommer på samme sted i 2. takt i flere av versene, som også i vers 1, og at det derfor umiddelbart virker som en fast form, underforstått at det ikke er innholdet i det enkelte ord som er bestemmende (s. 205). Det høres sannsynlig. Men det som sies videre kan se ut som en motsigelse: «Ikke desto mindre hjelper punkteringerne med til at trække de essentielle handlinger og spørgsmål frem.» Hun viser til notteoppskrift av 1. vers, og sier videre: «sammen med forlængelsen af anden stavelse i *Peter* fremhæves *Peter* der går ind i sit eget kammer; *krøle* og *kruse* fremhæves på hver sin måde og understreger at der er noget særligt på færde.» Ved å lytte til sangen på CD-en er det ikke lett å slutte seg uforbeholdent til at punkteringene hjelper til å trekke essensielle handlinger og spørsmål frem, og at spesielle ord i teksten synges på en måte som understreker at det er noe spesielt på ferde i visens handlingsforløp. Jeg har ikke problem med å slutte meg til forfatterens opplevelse av at det er slik, men vet ikke om det er belegg nok for at utøveren har ment det slik. Å bevise at utøveren bruker bestemte virkemidler for å fremheve innholdet i det enkelte

ord i teksten, er ingen lett oppgave, spesielt ikke i tradisjonell sang. Når det er sagt må det også sies at analysen i denne boka også viser overbevisende eksempler på at det kan være slik. F. eks. i vers 9, tredje og fjerde linje av «Hr. Peders Skriftemaal paa Havet». Utøveren legger ekstra betoning på *brændt* og *piger* og forlenger første stavelse i *elsket*, og konklusjonen blir at betoningen av ordene «trækker det horrible og det uanstændige frem i hr. Peters synder» (s. 211).

Spørsmålet er om ikke den utpregede utnyttelse av tekstlyd, konsonantene særlig, rytmiske og melodiske variasjoner, er virkemidler som preger en tekststyrt syngemåte rent generelt, uten nødvendigvis å koble slike virkemidler til enkelte ord i teksten og deres betydningsinnhold.

I oppsummering av «Hr. Peter» konkluderer forfatteren med at utøveren i høy grad bruker konsonantene til å fortelle med. Hun benytter sitt talespråk og forsterker konsonantene i vesentlig grad for å få fram det hun vil ha sagt i visa, «- når noget ligger hende på sinde, eller når noget i fortællingen skal understreges eller fremhæves» (s. 213). Spørsmålet om tekststyrt eller musikkstyrt sang er komplisert, noe forfatteren synes inneforstått med, og hun tar flere ganger forbehold. Hun viser også andre steder til uttrykket «innehållstolkande» i boka *Folklig Koralsång* av Margareta Jersild og Ingrid Åkesson (Stockholm 2000, s. 125). Uttrykket står for sangerens frembæring av tekstens stemningsinnhold gjennom sin personlige måte å binde sammen tekst og melodi, til forskjell fra teksttolkende på samme måte som i moderne visesang. I sin avsluttende konklusjon om det fortellende sanguttrykk finnes en sammenfattende redegjørelse for de overordnede narrative virkemidler, i alt 12, som de omtalte sangere benytter (se s. 220–222).

Del 2 i boka, om kjededansen, inneholder presentasjon og gjennomgang av kildemateriale fra middelalder til 1900-tallet. Det pekes på at kildematerialet er mangelfullt og at det skyldes at fagfolk i overveiende grad har konsentrert seg om temaet ballader sunget til kjededans i middelalderen og bare da. I kapitlene 14 til 18 tas opp *Tredans og skæmteviser på Mandø, Tospring til musik, dansevers og skæmteviser, Kæmpeviser til dans på Fur og Vendsyssel, Dans i et adelshåndskrift, 1645 og Dans ved ligvagt i 1600-1700-tallet*. Forfatteren konkluderer med at studiet av kildematerialet viser at kjededans til sang og/eller instrumentalmusikk har hatt en viss posisjon i Danmark, på tross av de mange uklare kilder. Samlet sett belyser disse kil-

dene en del av dansk dansehistorie som i stor grad er blitt oversett. Dette er en dansetradisjon med sine egne uttrykk, sammenhenger og funksjoner, men som samtidig går hånd i hånd med andre europeiske og også mellomøstlige kjededanstradisjoner. I forlengelse av folkemusikkbølgen i 1970 – 1980-årene blir det i dag i forskjellige sammenhenger danset kjededans til danske ballader.

Til slutt i denne anmeldelsen må bemerkes at boka er velkomponert og lett å finne fram i, språket er godt og lett å forholde seg til, og framstillingen gjør boka til spennende lesning. Dette er god faglitteratur som utgjør et solid bidrag til større kunnskap om tradisjonell sang i Danmark spesielt og i Norden generelt. Boka har også verdifulle oversikter: først i boka en fyldig presentasjon av institusjoner, kildesamlinger og personer i Danmark, og forkortelser som er brukt, til slutt oversikt over litteratur og kilder og navne- og saksregister, også register over viser brukt i boka og innholdsfortegnelse for CD-en.